

Η Π Α

ΛΙΤΟΤΗΤΑ, ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Από τη λιτότητα και την κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής στους εργατικούς αγώνες των γυναικών στις ΗΠΑ

Cinzia Arruzza

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
1. Είκοσι πέντε χρόνια κριτική	6
2. Οι ανεκπλήρωτες υποσχέσεις του Πεκίνου και η κατάρριψη του μύθου της λιτότητας	8
3. Η πορεία της λιτότητας στις ΗΠΑ	10
4. Η λιτότητα υπό το πρίσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής	14
5. Οι γυναίκες μέσα στην κρίση και ύστερα από αυτή	18
6. Οι απεργίες των γυναικών ενάντια στη λιτότητα στις ΗΠΑ	20
Βιβλιογραφικές αναφορές	23
Βιογραφικό σημείωμα	25

Η παρούσα μελέτη αποτελεί κριτική αποτίμηση της θέσης των γυναικών στην αμερικανική οικονομία είκοσι πέντε χρόνια μετά τη Διακήρυξη του Πεκίνου και την Πλατφόρμα για Δράση. Πραγματεύεται τους εγγενείς περιορισμούς του πλαισίου της Διακήρυξης του Πεκίνου και εξετάζει την αδυναμία να εφαρμοστεί εξαιτίας των επίμονων πολιτικών λιτότητας. Η μελέτη υιοθετεί την έννοια της κοινωνικής αναπαραγωγής, όπως και της κρίσης που αυτή περνάει, για να αναλύσει τις συνέπειες της λιτότητας στη ζωή των γυναικών και στις εργασιακές συνθήκες τους, καθώς και για να εντάξει σε ένα πλαίσιο τους πρόσφατους κοινωνικούς και εργατικούς αγώνες των γυναικών.

 Ευρωπαϊκά, η υιοθέτηση της Διακήρυξης του Πεκίνου και της Πλατφόρμας για Δράση το 1995 σηματοδότησε την αλλαγή παραδείγματος στην προσέγγιση των ΗΠΑ όσον αφορά τη γυναικεία ισότητα. Η Διακήρυξη της Σύμβασης του 1979 για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) υιοθέτησε γλώσσα που βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στη φιλελεύθερη φεμινιστική θεωρία: Έδωσε έμφαση στη νομική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς και στη νομική προστασία δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα ψήφου, το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην πρόσβαση σε δημόσια αξιώματα. Αντιθέτως, η Διακήρυξη και η Πλατφόρμα του Πεκίνου συμμερίστηκαν μια πιο διευρυμένη έννοια της ανδρικής κυριαρχίας εις βάρος των γυναικών, που έστρεψε το ενδιαφέρον από τη νομική ισότητα και προστασία στις κοινωνικές, υλικές και πολιτισμικές συνθήκες που είναι απαραίτητες για τη χειραφέτηση των γυναικών (Prestons – Ahrens, 2001).

Η Πλατφόρμα του Πεκίνου απαίτησε από τις κυβερνήσεις, τον ιδιωτικό τομέα, τους οικονομικούς θεσμούς, τους χορηγούς και την κοινωνία των πολιτών να προωθήσουν πενήντα στρατηγικούς στόχους που αφορούν δώδεκα κρίσιμους τομείς ενδιαφέροντος, στους οποίους περιλαμβάνονται η φτώχεια, η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, η βία, οι ένοπλες συρράξεις, η οικονομία, η εξουσία και η λήψη αποφάσεων, το περιβάλλον, τα μέσα ενημέρωσης και οι θεσμοί για τα δικαιώματα των γυναικών. Εκτός από την έμφαση που δόθηκε στην κεντρική θέση του ελέγχου των γυναικών πάνω στην υγεία και στα αναπαραγωγικά τους δικαιώματα, οι κύριοι στόχοι της Διακήρυξης περιλάμβαναν την «εξάλειψη της φτώχειας με βάση τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική εξέλιξη, την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική δικαιοσύνη, που προϋποθέτει την συμπερίληψη των γυναικών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τις ίσες ευκαιρίες και την πλήρη

και ισότιμη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών ως φορέων και ως επωφελούμενων της ανθρωποκεντρικής βιώσιμης ανάπτυξης» (Διακήρυξη του Πεκίνου, 1995, σ. 9).

Επιπλέον, η Πλατφόρμα για Δράση εντόπισε στα οικιακά αναπαραγωγικά καθήκοντα των γυναικών ένα σημαντικό εμπόδιο τόσο για την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων, όσο και για την ισότητα στην απασχόληση, και για το λόγο αυτόν πρότεινε την παροχή δωρεάν φύλαξης παιδιών για να ανακουφίσει αυτό το βάρος. Ωστόσο, η Διακήρυξη και η Πλατφόρμα του Πεκίνου είχαν επίσης καταφανείς περιορισμούς: Ενώ αναγνώρισαν την ξενοφοβία και τις φυλετικές διακρίσεις ως σημαντικά εμπόδια για την χειραφέτηση των γυναικών, δεν ασχολήθηκαν με τις ιδιαίτερες ανάγκες και ανησυχίες των τρανς γυναικών και των γυναικών με ρευστό φύλο (non-binary) και δεν αναφέρθηκαν καθόλου στον σεξουαλικό προσανατολισμό και στην ομοφοβία.

Είκοσι πέντε χρόνια κριτική

Στα είκοσι πέντε χρόνια που μεσολάβησαν από το Πεκίνο έλαβαν χώρα πολλές αντιπαραθέσεις όσον αφορά την αποτυχία να εφαρμοστούν οι στόχοι που τόσο θριαμβευτικά είχαν ανακοινωθεί στο συνέδριο. Κριτικές έχουν ακουστεί επίσης για τη λεγόμενη αποδυνάμωση της ριζοσπαστικής πλατφόρμας της Διακήρυξης του Πεκίνου σε μεταγενέστερα έγγραφα του ΟΗΕ. Για παράδειγμα, το 2015 στη συνεδρίαση της Επιτροπής για τη Θέση της Γυναίκας με αφορμή την εικοστή επέτειο από τη Διακήρυξη του Πεκίνου περίπου χίλιοι από τους οργανισμούς που συμμετείχαν υπέγραψαν μια δήλωση που αποδοκίμαζε την προτεινόμενη διατύπωση της διακήρυξης του ΟΗΕ (Δήλωση για την Πολιτική Διακήρυξη του 2015):

Σε μια εποχή που απαιτείται άμεση δράση ώστε να εφαρμοστεί πλήρως η ισότητα των φύλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η χειραφέτηση των γυναικών και των κοριτσιών, έχουμε ανάγκη από ανανεωμένη δέσμευση, μεγαλύτερες φιλοδοξίες, υπαρκτούς πόρους και υπευθυνότητα. Η παρούσα πολιτική διακήρυξη, ωστόσο, αποτελεί μια ανούσια επανάληψη των υπάρχουσών δεσμεύσεων, που υπολείπεται σε σχέση με το επίπεδο των φιλοδοξιών της Διακήρυξης του Πεκίνου και της Πλατφόρμας για Δράση και, στην ουσία, προμηνύει σημαντική οπισθοχώρηση.

Αντίστοιχη κριτική εξαπολύθηκε ενάντια στην Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η οποία έχει κατηγορηθεί ότι επισκιαίνει την πολύ πιο φιλόδοξη παγκόσμια ατζέντα που εκφράστηκε από τη Διακήρυξη και την Πλατφόρμα του Πεκίνου (Khan – Larrin, 2015). Περαιτέρω κριτικές έβαλαν στο στόχαστρο τη στρατηγική της «ένταξης της διάστασης του φύλου (gender mainstreaming)», που υιοθετήθηκε οικουμενικά στο Πεκίνο σαν

μία μορφή νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης. Οι επικριτές που υιοθέτησαν αυτή την οπτική επισήμαναν την απλούστευση από πλευράς του εγγράφου των διαφορετικών εμπειριών και των συνθηκών διαβίωσης των γυναικών σε όλο τον πλανήτη, καθώς και τη δημιουργία ενός συγκεκριμένου έμφυλου υποκειμένου: της φτωχής τριτοκοσμικής γυναίκας, της οποίας οι ανάγκες και τα δικαιώματα υπαγορεύονται από ειδικούς στη διεθνή ανάπτυξη (Milward – Mukhopadhyay – Wong, 2015).

Ένας ακόμη άξονας κριτικής κινήθηκε γύρω από το επιχείρημα ότι η Διάσκεψη του Πεκίνου σηματοδότησε την παγκόσμια ηγεμονία μιας προσέγγισης στην ισότητα των φύλων, που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έντονα θεσμικού και χρηματοδοτούμενου παραδοσιακού αμερικανικού φεμινισμού. Όπως το έθεσε πρόσφατα η Σούζαν Γουάτκινς (Watkins, 2018, σ. 43):

«Αν αφήσουμε κατά μέρος τη φρασεολογία, οι επιχειρησιακές διατάξεις της Πλατφόρμας για Δράση ακολούθησαν την οικεία λογική ενάντια στις διακρίσεις: ένταξη των γυναικών στην υπάρχουσα παγκόσμια καπιταλιστική τάξη που διέπεται από καταπίεση».

Στη μετατοπιζόμενη δυναμική των διασκέψεων του ΟΗΕ από τα μέσα της δεκαετίας του '70 ως τα μέσα της δεκαετίας του '80 σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο διεθνές τοπίο που περιγράφει η Γουάτκινς, παρά τη ριζοσπαστική φυσιολογία του, το Πεκίνο σηματοδότησε τη νίκη της νεοφιλελεύθερης ατζέντας.

Η προσέγγιση ενάντια στις διακρίσεις, που υιοθέτησε η Πλατφόρμα, ήταν απολύτως συμβατή με τη διεθνή νέα τάξη και σηματοδότησε την ήττα των «προτάσεων για γυναικεία χειραφέτηση σε μια πιο ισότιμη κοινωνικοοικονομική βάση» (Watkins, 2018, σ. 43). Για παράδειγμα, η Πλατφόρμα μίλησε για τη σημασία του ελεύθερου εμπορίου και των δυναμικών ανοιχτών αγορών, τόνισε την αναγκαιότητα της ενδυνάμωσης της οικογένειας ως βασικής μονάδας της κοινωνίας, πρότεινε τα μικροπιστωτικά πλάνα και την αυτοαπασχόληση ως κύριο τρόπο ενίσχυσης των φτωχών γυναικών και κράτησε μια ήπια στάση όσον αφορά τη χρηματοδότηση των κοινωνικών παροχών. Από αυτή την άποψη, ο ευρέως διαδεδομένος συσχετισμός ανάμεσα στη Διάσκεψη του Πεκίνου και την ομιλία της Χίλαρι Κλίντον για την περίπτωση διαψεύδει τη συνάφεια ανάμεσα στην Πλατφόρμα για Δράση και στον παραδοσιακό νεοφιλελεύθερο φεμινισμό.

Οι ανεκπλήρωτες υποσχέσεις του Πεκίνου και η κατάρριψη του μύθου της λιτότητας

Αν εξαιρέσουμε κάποιες βελτιώσεις –για παράδειγμα, την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής σε δημόσια αξιώματα και τη συμμετοχή των νέων γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μια σημαντική πρόοδος στη γνώση και την ευρύτερη αποδοχή της αρχής της ισότητας των φύλων– τα είκοσι χρόνια που μεσολάβησαν από τη Διάσκεψη του Πεκίνου απέδειξαν σαφώς ότι η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και οι πολιτικές λιτότητας για την αντιμετώπιση του χρέους αποτελούν ανυπέρβλητο εμπόδιο για την επίτευξη των δεδηλωμένων στόχων της Διακήρυξης. Ο Χουάν Πάμπλο Μποχοσλάβσκι (Juan Pablo Bohoslavsky), ο Ανεξάρτητος Εμπειρογνώμονας του ΟΗΕ για το χρέος και για τα δικαιώματα του ανθρώπου, το λέει απερίφραστα στην αναφορά του για το 2018 με θέμα τον παγκόσμιο αντίκτυπο των πολιτικών λιτότητας στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα των γυναικών. Καταλήγει ότι τα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που βασίζονται στη λιτότητα –όπως η ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας, η ιδιωτικοποίηση υπηρεσιών και οι περικοπές θέσεων εργασίας σε υπηρεσίες κοινωνικών παροχών, αλλά και στον δημόσιο τομέα–, προκαλούν συσσωρευτικές αρνητικές επιπτώσεις για τις γυναίκες. Αφού τόνισε ότι ο φόρτος της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας –που αυξήθηκε σημαντικά εξαιτίας των μέτρων λιτότητας– αποτελεί σημαντικότερο εμπόδιο για την πρόσβαση των γυναικών σε δικαιώματα, ο Μποχοσλάβσκι (Bohoslavsky, 2018, σ. 20) άσκησε επίσης κριτική στους διεθνείς οικονομικούς θεσμούς για την «εργαλειοκρατική ατζέντα για το ζήτημα του φύλου», με την επίμο-

νη προσήλωσή της στην οικονομική ανάπτυξη και στη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Στο υπόλοιπο αυτής της μελέτης θα ανασυνθέσω την πορεία της λιτότητας στις ΗΠΑ και θα μιλήσω για τον συνεχή έλεγχό που ασκεί στη δικομματική εκλογική πολιτική σκηνή των ΗΠΑ. Χρησιμοποιώντας την έννοια της κοινωνικής αναπαραγωγής για να εξηγήσω τον αντίκτυπο των μέτρων λιτότητας και των προνοιακών μεταρρυθμίσεων στις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των γυναικών, θα αναφερθώ επίσης σε πρόσφατους γυναικείους αγώνες που γίνονται καλύτερα κατανοητοί ως αγώνες κοινωνικής αναπαραγωγής με φόντο τις έμφυλες επιπτώσεις της λιτότητας.

Η χρονιά του 2013 παρήγαγε πολυάριθμες αναθεωρήσεις της πολιτικής οικονομίας της λιτότητας: Σε μια ανάρτηση στο μπλογκ του, ο βραβευμένος με Νόμπελ Πολ Κρούγκμαν (Krugman, 2013) χαρακτήρισε τη λιτότητα «τρομερό λάθος» και υπενθύμισε στους αναγνώστες ότι όλες οι προβλέψεις των υποστηρικτών της αποδείχτηκαν λανθασμένες. Την ίδια χρονιά, μια αναφορά του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου εκτιμούσε ότι τα υπάρχοντα μέτρα λιτότητας στις ΗΠΑ θα κόστιζαν μεταξύ 1,25% και 1,75% του ΑΕΠ του 2013 (Blanchard – Leigh, 2013). Ο οικονομολόγος Ρόμπερτ Πολλίν (Pollin, 2013) έγραψε μάλιστα ότι «η κυριαρχία της οικονομίας της λιτότητας, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη, είναι η πιο βλαβερή πνευματική και πολιτική εξέλιξη της εποχής μας».

Την ίδια χρονιά, μια ομάδα καθηγητών του Χάρβαρντ κατέρριψε ένα πασίγνωστο άρθρο των οικονομολόγων Κάρμεν Ράινχαρτ και Κένεθ Ρόγκοφ (Reinhart – Rogoff, 2010), στο οποίο ισχυρίζονταν ότι τυχόν ακαθάριστο χρέος που ξεπερνά το 90% της οικονομίας έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη. Οι βουλευτές των Ρεπουμπλικάνων επευφήμησαν τα ευρήματα της Ράινχαρτ και του Ρόγκοφ ως επιστημονική δικαίωση της πολιτικής της περικοπής δαπανών, που είχαν υιοθετήσει. Όμως, όπως αποδείχθηκε, το συμπέρασμα του άρθρου βασιζόταν σε θολή συλλογιστική και λαθεμένους υπολογισμούς, που δεν είχαν περάσει από διαδικασία ομότιμης αναθεώρησης (Dolgon, 2017). Ωστόσο, τα συντριπτικά στοιχεία ότι η λιτότητα απέτυχε να αποφέρει αυτά που υποσχόταν δεν κατάφεραν να εκτοπίσουν την κυρίαρχη οικονομική αφήγηση όσον αφορά τις αρετές της λιτότητας σε αντίθεση με την κείνσιανή πολιτική οικονομία, και το άρθρο συνέχισε να είναι σημείο αναφοράς για τους Ρεπουμπλικάνους πολιτικούς.

Η πορεία της λιτότητας στις ΗΠΑ

Ως λιτότητα μπορεί να οριστεί μια πολιτική που στοχεύει στη μείωση του διαρθρωτικού ελλείμματος της κυβέρνησης, η οποία βασίζεται σε περικοπές ορισμένων κατηγοριών δημόσιων δαπανών (κατά κύριο λόγο των δημόσιων υπηρεσιών που απευθύνονται σε όλους), αλλά όχι κάποιων άλλων (των στρατιωτικών δαπανών), ενώ μειώνει τους φόρους για να ενθαρρύνει την ανάπτυξη. Στις ΗΠΑ οι απαρχές της επικράτησης της λιτότητας μπορούν να εντοπιστούν κατά την προεδρία Ρόναλντ Ρίγκαν, η οποία σηματοδότησε το τέλος του κράτους πρόνοιας και την αρχή μιας σειράς από ιδιωτικοποιήσεις, κατάργηση των νομοθετικών ρυθμίσεων, περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και τεράστιες φορολογικές ελαφρύνσεις για τους πλουσίους (Dolgon, 2017). Ωστόσο, η ιδέα χρονολογείται από την εποχή της προεδρικής εκστρατείας του Μπάρι Γκολντγουότερ με αντίπαλο τον Πρόεδρο Λίντον Τζόνσον το 1964.

Ο Γκολντγουότερ διακήρυξε την απόσυρση της κυβέρνησης από κοινωνικά προγράμματα όπως η πρόνοια, η εκπαίδευση και η δημόσια στέγαση, ενώ τασσόταν ενάντια στα συνδικάτα και στην υποχρεωτική συμμετοχή στη δημόσια ασφάλιση (McGahey, 2013). Παρά την ήττα του Γκολντγουότερ το 1964, αυτές οι ιδέες επηρέασαν βαθιά το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα για τα επόμενα χρόνια και βρήκαν πρακτική εφαρμογή μετά από τη νίκη του Ρίγκαν το 1980. Η περίοδος της κυβέρνησης Ρίγκαν σηματοδότησε την ανάδειξη μιας συγκεκριμένης στρατηγικής –που μπορεί να συνοψιστεί στον διπλό στόχο της μείωσης του ελλείμματος και της χαμηλότερης φορολόγησης– η οποία έγινε η κύρια στρατηγική του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος κατά τη διάρκεια της αντιπολίτευσής του στην κυβέρνηση Κλίντον.

Σύμφωνα με τα σχέδια του Ρεπουμπλικάνων, οι περικοπές δαπανών που ήταν απαραίτητες για τη μείωση του ελλείμματος χωρίς την

αύξηση των φόρων θα μπορούσαν να γίνουν στις δημόσιες υπηρεσίες και τις παροχές (συγκεκριμένα στο Medicare, στο Medicaid και στην κοινωνική ασφάλιση), αλλά όχι σε αμυντικές δαπάνες. Καθώς οι κοινωνικές δαπάνες αποτελούσαν μικρό μόνο μέρος του κυβερνητικού χρέους, η στρατηγική των Ρεπουμπλικάνων οδήγησε, εντέλει, σε διογκούμενο χρέος εξαιτίας ενός συνδυασμού μεγάλων φορολογικών ελαφρύνσεων για τους πλούσιους και σημαντικής εντατικοποίησης των στρατιωτικών δαπανών. Το χρέος αυξήθηκε κατά την προεδρία του Ρίγκαν, καθώς και κατά την πρώτη και τη δεύτερη προεδρία του Τζορτζ Μπους, οι οποίες τίναξαν στον αέρα το πλεόνασμα που είχε δημιουργηθεί από την κυβέρνηση του Μπιλ Κλίντον (Dolgon, 2017).

Ενώ ο διπλός στόχος της μείωσης του ελλείμματος και της χαμηλότερης φορολογίας αντιπροσωπεύουν τον πυρήνα της στρατηγικής των Ρεπουμπλικάνων, η οποία, εντέλει, έχει στόχο τις περικοπές κοινωνικών δαπανών, οι πολιτικές που ασκούν τις τελευταίες δεκαετίες οι κυβερνήσεις των Δημοκρατικών δεν αποτελούν ριζική αντιπρόταση στο πλαίσιο της λιτότητας. Η προεδρία Κλίντον είχε επίσης στόχο τη μείωση του ελλείμματος, την οποία και πέτυχε στο πλαίσιο της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης μέσα από έναν συνδυασμό υψηλότερων φόρων και χαμηλότερων κυβερνητικών δαπανών. Επιπλέον, ο Κλίντον θέσπισε τη «μακράν πιο σημαντική μεταρρύθμιση του ομοσπονδιακού συστήματος πρόνοιας από την εποχή της Νέας Συμφωνίας (*New Deal*)», που στόχο είχε να αντικαταστήσει τη δημόσια ευθύνη για τις άπορες γυναίκες με ένα σύστημα ιδιωτικής οικογενειακής ευθύνης, την εφαρμογή του οποίου θα φρόντιζε το κράτος να επιβάλλει.

Σε ένα εντελώς διαφορετικό οικονομικό πλαίσιο, διαμορφωμένο από μεγάλο χρέος και παγκόσμια οικονομική κρίση και ύφεση, η κυβέρνηση Ομπάμα, όπως και οι Ρεπουμπλικάνοι προκάτοχοί της, ενστερνίστηκε με τη σειρά της το στόχο της μείωσης του ελλείματος και του χρέους. Η διαφορά ανάμεσα στους Ρεπουμπλικάνους και στην κυβέρνηση Ομπάμα αφορούσε αποκλειστικά τα μέσα που χρησιμοποίησαν για να επιτευχθεί ο κοινός αυτός στόχος: Ο Ομπάμα αποδέχτηκε στην πλειονότητά τους τις περικοπές δαπανών της περιόδου Μπους, και μάλιστα, προχώρησε σε επανειλημμένες περικοπές εξόδων του προϋπολογισμού, αλλά αρνήθηκε να κάνει περικοπές τόσο μεγάλες, όσο επιθυμούσαν οι Ρεπουμπλικάνοι στα κοινωνικά προγράμματα. Επιπλέον, η στρατηγική

του Ομπάμα περιλάμβανε ορισμένες αυξήσεις στη φορολογία μεσο-πρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, οι οποίες αντέβαιναν τις μειώσεις στη φορολογία, που είχαν προτείνει οι Ρεπουμπλικάνοι (McGahey, 2013).

Παρά τις υποσχέσεις του να δώσει τέλος στη λιτότητα και να έρθει σε ρήξη με το πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο, η δημοσιονομική πολιτική του Τραμπ ως τώρα αποτελεί την εκπλήρωση του ρεπουμπλικανικού ονείρου. Η πρόταση προϋπολογισμού του για το 2017 στόχευε να περικόψει 1.700.000.000.000 δολάρια από εθνικά προγράμματα υπό τον έλεγχο του Κογκρέσου σε βάθος δέκα ετών. Από αυτές τις περικοπές 1.000.000.000.000 δολάρια αφορούσε κοινωνικά προγράμματα: μεταξύ άλλων, την ομοσπονδιακή φοιτητική οικονομική ενίσχυση, τις αγροτικές επιδοτήσεις, το Medicaid, το ομοσπονδιακό πρόγραμμα βοήθειας για τη σίτιση και την κοινωνική ασφάλιση αναπηρίας. Το σχέδιο προϋπολογισμού του για το 2019 κινούνταν στους ίδιους άξονες, προσθέτοντας περικοπές της τάξης του 42,3% σε όλες τις μη στρατιωτικές διακριτικές δαπάνες, ταυτοχρόνως με μια ενίσχυση 777.000.000.000 δολαρίων σε αμυντικές δαπάνες σε βάθος δεκαετίας.

Το τίμημα της λιτότητας ήταν βαρύ, αλλά όχι για όλους. Στην πραγματικότητα, η λιτότητα συνέχισε να κυριαρχεί σαν ιδέα σε όλα τα εκλογικά κόμματα –«αριστερά» και «δεξιά» εξίσου–, όχι επειδή βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά επειδή είναι μια μορφή ταξικής πάλης από τα πάνω. Υπό το πρόσχημα της κρίσης χρέους, αναδιανέμει τα χρήματα στους πλουσίους και εξαρθρώνει τον δημόσιο τομέα. Όπως αναφέρει ο Ντόλγκον (Dolgon, 2017, στ. 219):

Κατά βάση, αυτοί που πίεζαν για λιτότητα –όχι μετά την κρίση του 2008, αλλά, στην πραγματικότητα, από τη δεκαετία του '80 και ύστερα– το έκαναν είτε με βάση ανακριβείς αναλύσεις και κακές ιδέες, είτε γνωρίζοντας πολύ καλά ότι από τις συνεχιζόμενες οικονομικές κρίσεις θα επωφελούνταν εκείνοι που ελέγχουν τις οικονομικές αγορές και την πολιτική εξουσία και όχι η πλειονότητα των πολιτών τους. Η διαρκής οικονομική καταστροφή για τις οικογένειες της μεσαίας και της εργατικής τάξης σήμαινε απίστευτα κέρδη για το 1%, που δεν το είχαν σε τίποτα να δολοφονήσουν την ίδια την οικονομία που είχαν υπό τον έλεγχό τους, ώστε να βγάλουν ακόμα περισσότερα οι ίδιοι.

Η επιμονή του μύθου της λιτότητας, ακόμα και αφότου ένας διαρκώς μεγαλύτερος αριθμός οικονομολόγων άρχισε να επιχειρηματολογεί ότι η λιτότητα βλάπτει την οικονομία, δεν πρέπει να θεωρηθεί σύμπτωμα πολιτικού παραλογισμού. Η αλήθεια ως προς αυτό είναι ότι οι εταιρείες δεν ενδιαφέρονται για την οικονομική ανάπτυξη, την ευημερία της οικονομίας ή τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Ενδιαφέρονται μόνο να αυξήσουν τα κέρδη τους (David McNally, 2015). Από αυτή την άποψη, η ατζέντα τους είναι απολύτως λογική: Μεταξύ 2008 και 2012, τα εταιρικά κέρδη στις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 20% το χρόνο, ενώ οι Αμερικανοί εργαζόμενοι φτωχοποιούνταν διαρκώς.

Η λιτότητα υπό το πρίσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής

Η αναφορά του Μποχσλάβσκι για τον ΟΗΕ εστιάστηκε στην ανάγκη να αξιολογήσουμε τον αντίκτυπο που έχει η λιτότητα στα δικαιώματα των γυναικών υπό το πρίσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής. Η κοινωνική αναπαραγωγή περικλείει την εργασία και τις δραστηριότητες, που είναι απαραίτητες για την αναπαραγωγή, την κοινωνικοποίηση και τη φροντίδα των ανθρώπων. Η μαρξιστική αντίληψη αυτής της έννοιας τονίζει το ρόλο της κοινωνικής αναπαραγωγής στην αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού, δηλαδή της ικανότητάς μας να εργαστούμε στο πλαίσιο της καπιταλιστικής αγοράς εργασίας (Bhattacharya, 2018· Ferguson, 2019).

Η εργασία της κοινωνικής αναπαραγωγής έχει άμισθη μορφή μέσα στο νοικοκυριό και έμμισθη μορφή στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα (υπηρεσίες φύλαξης παιδιών, σχολεία, νοσοκομεία, υπηρεσίες παροχής βοήθειας κτλ.). Και το κυριότερο, έχει έντονα έμφυλο χαρακτήρα: Οι γυναίκες είναι συνήθως υπεύθυνες για το μεγαλύτερο μέρος αυτής της εργασίας μέσα στην οικογένεια και αποτελούν την πλειονότητα του εργατικού δυναμικού τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα της κοινωνικής αναπαραγωγής. Η έννοια της κοινωνικής αναπαραγωγής πλαισιώνει μια σειρά από πολιτικές εμπνεόμενες από τη λιτότητα και τις επιπτώσεις τους στη ζωή των γυναικών ως μέρος μιας ενοποιημένης διαδικασίας που αναδιοργανώνει τη σχέση ανάμεσα στην κοινωνική αναπαραγωγή και την παραγωγή κέρδους. Με αυτό τον τρόπο υποτάσσει την κοινωνική αναπαραγωγή στην παραγωγή κέρδους και μειώνει τα παραγωγικά κέρδη μεταθέτοντας το βάρος στις πλάτες των γυναικών (Fraser, 2016). Αυτή η διαδικασία είναι επίσης έντονα φυλετική, καθώς οι έγχρωμες γυναίκες

είναι αυτές που επηρεάζονται συνήθως περισσότερο από τις επιπτώσεις της περικοπής κοινωνικών δαπανών, ενώ επίσης εργάζονται σε συντριπτικό ποσοστό στον τομέα της έμμισθης παροχής βοήθειας.

Παρά την όλη κριτική που μπορούμε ασφαλώς να ασκήσουμε στη Νέα Συμφωνία για τα προγράμματα αναδιανομής του πλούτου –που διοχέτευσαν την αναδιανομή σε έναν φορντικό οικογενειακό μισθό, ενώ συγχρόνως ενίσχυαν τις παραδοσιακές οικογενειακές δομές και έδιναν το πλεονέκτημα στους λευκούς εργαζόμενους– από το 1935 ως το 1970 η εργασία φροντίδας, με την οποία επιφορτίζονται οι γυναίκες, μειώθηκε χάρη σε έναν αναπτυσσόμενο δημόσιο τομέα. Επιπλέον, η ανάπτυξη των δημόσιων υπηρεσιών ευνόησε μια σημαντική αύξηση στη συμμετοχή των γυναικών στο επίσημο εργατικό δυναμικό: Το ποσοστό των γυναικών κυβερνητικών υπαλλήλων αυξήθηκε κατά 70% μεταξύ 1964 και 1974, και μέχρι το 1981 είχε αυξηθεί κατά 28% επιπλέον (Abramowitz, 2012). Σήμερα οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα των κυβερνητικών υπαλλήλων και σχεδόν το 50% των ομοσπονδιακών υπαλλήλων και, καθώς ο δημόσιος τομέας έχει ιστορικά υπάρξει πιο ανοιχτός από φυλετική άποψη όσον αφορά την πρόσληψη υπαλλήλων, οι μαύρες γυναίκες υπερεκπροσωπούνται συνήθως σε τέτοιου είδους θέσεις.

Ωστόσο, η νίκη του Ρίγκαν στις εκλογές του 1981 σηματοδότησε το τέλος αυτής της αναδιανομής και την αρχή τεσσάρων δεκαετιών λιτότητας, κατά τις οποίες οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των γυναικών δέχτηκαν επίθεση από διάφορα μέτωπα. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην έλλειψη βασικών για την κοινωνική αναπαραγωγή υπηρεσιών που παρέχονται συνήθως από το δίκτυο της κοινωνικής πρόνοιας: αμειβόμενης γονικής άδειας και άδειας ασθενοίας, προσιτής στέγασης, δωρεάν ή προσιτής ποιοτικής φροντίδας παιδιών, καλών σχολείων και προσιτών κλινικών για αμβλώσεις και γυναικολογική φροντίδα. Αυτές οι εξελίξεις συνέπεσαν με την άνοδο της παροχής φροντίδας στο σπίτι για τα άτομα με αναπηρίες και τους ηλικιωμένους, καθώς και με την εξάπλωση της πρακτικής του να δίνεται εξιτήριο από τα νοσοκομεία σε ασθενείς που χρειάζονται ακόμα φροντίδα.

Θα ήταν λάθος, ωστόσο, να πιστεύουμε ότι αυτές οι δεκαετίες λιτότητας χαρακτηρίζονταν αποκλειστικά από την εξάρθρωση των δημόσιων και των κοινωνικών υπηρεσιών και της πρόνοιας. Η προεδρία του Ρίγκαν σηματοδότησε επίσης τη μετατόπιση της οπτικής για την

πρόνοια από ευθύνη του Δημοσίου σε ιδιωτική οικογενειακή ευθύνη, πράγμα που, εντέλει, ενίσχυσε τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες και τους έμφυλους ρόλους. Το Πολυνομοσχέδιο Συμφιλίωσης του Ρίγκαν το 1981 περίκοψε 1.000.000.000 δολάρια ομοσπονδιακές δαπάνες από το πρόγραμμα Ενίσχυσης για Οικογένειες με Εξαρτημένα Τέκνα της εποχής Νέας Συμφωνίας, αφού περίκοψε τις αιτήσεις τετρακοσίων χιλιάδων ατόμων για το πρόγραμμα. Αυτή η πλευρά της μεταρρύθμισης της πρόνοιας είχε άμεσο αντίκτυπο στη ζωή των γυναικών και συνέβαλε στην κοινωνική καταπίεση ιδίως των τρανς γυναικών και των ατόμων με ρευστό φύλο.

Ωστόσο, ο Ρίγκαν δεν κατάφερε να εφαρμόσει μια συνολική ομοσπονδιακή μεταρρύθμιση της πρόνοιας. Αντιθέτως, ο Μπιλ Κλίντον ήταν εκείνος που «έδωσε τέλος στην πρόνοια όπως την ξέρουμε» (Cooper, 2019, σ. 65). Το 1996, ο Κλίντον κατήργησε εντελώς το συγκεκριμένο πρόγραμμα και το αντικατέστησε με ένα χρονικά περιορισμένο προνοιακό πρόγραμμα Προσωρινής Βοήθειας για Άπορες Οικογένειες. Αυτό το πρόγραμμα περιλάμβανε μεγάλο αριθμό πολιτικών που στόχευαν στην προώθηση της οικογενειακής ευθύνης: προσπάθειών της αστυνομίας να εντοπίσει και να επιβάλει τις πατρικές υποχρεώσεις, κυρώσεων σε μητέρες που δεν συνεργάζονταν αποτελεσματικά με τις υπηρεσίες πρόνοιας για να εντοπίσουν τον βιολογικό πατέρα του παιδιού τους, προγραμμάτων προώθησης του γάμου, μείωσης των γεννήσεων εκτός γάμου χωρίς αύξηση των αμβλώσεων, πρωτοβουλιών υπεύθυνης πατρότητας και άλλων.

Αυτές οι πολιτικές διέπονταν από μια άποψη παλαιών αρχών περί πατρικής εξουσίας και περί φυσικού ρόλου του άντρα στην οικογένεια. Συνεπώς, το κράτος πρόνοιας απλώς δεν διαλύθηκε όπως συνηγορούσαν οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί της λιτότητας. Επίσης, αναδιοργανώθηκε ως μηχανισμός για την επιβολή των οικογενειακών αξιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η προσωπική ευθύνη επανακαθορίστηκε ως οικογενειακή ευθύνη. Επιπλέον, η προνοιακή μεταρρύθμιση του Κλίντον εισήγαγε πενταετές όριο στο δικαίωμα συμμετοχής σε προνοιακά προγράμματα και απαιτούσε από τους αποδέκτες υπηρεσιών της πρόνοιας να συμμετέχουν σε εξουσιοδοτημένα προγράμματα εργασίας, κυρίως στον τομέα των χαμηλόμισθων υπηρεσιών. Αυτή η πολιτική υποχρεωτικής εργασίας (workfare) συνέβαλε στην επιδείνωση των εργασιακών συνθηκών σε

έναν τομέα που ήδη κυριαρχούνταν από μαύρες, Λατινοαμερικάνες και μετανάστριες γυναίκες και «επανάφερε με βάνουσο τρόπο τις ιστορικά φυλετικές υποχρεώσεις της οικιακής δουλείας» (Cooper, 2019, σ. 102).

Το νέο προνοιακό πλαίσιο των Νέων Δημοκρατικών έχει επεκταθεί ακόμα περισσότερο κατά την προεδρία του Μπους και του Ομπάμα. Ο Τζορτζ Γ. Μπους υπερτριπλασίασε τη χρηματοδότηση για την προώθηση του γάμου, την υπεύθυνη πατρότητα και τα επιμορφωτικά προγράμματα «εγκράτειας», ενώ περιέκοψε σοβαρά άλλα προνοιακά προγράμματα. Όσο για τον Ομπάμα, διπλασίασε τη χρηματοδότηση για τα προγράμματα υπεύθυνης πατρότητας, στοχεύοντας ιδιαίτερα στις μαύρες οικογένειες. Επίσης, τόσο ο Μπους όσο και ο Ομπάμα διεύρυναν τον αριθμό των θρησκευτικών οργανώσεων που εμπλέκονταν στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

5 Οι γυναίκες μέσα στην κρίση και ύστερα από αυτή

Η θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής είναι ένα χρήσιμο πρίσμα για να αποτιμήσουμε τις συνδυαστικές επιπτώσεις που είχε η οικονομική πολιτική κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης για τις γυναίκες, ως εργαζόμενες τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και ως κύριους αποδέκτες των δημόσιων υπηρεσιών. Ενώ η οικονομική κρίση του 2007-2008 είχε ως άμεση επίπτωση τη σημαντική απώλεια παραδοσιακά ανδρικών θέσεων εργασίας, την περίοδο ανάκαμψης χαρακτηρίζει ένα διαφορετικό μοτίβο.

Ξεκινώντας από το 2012, η ανδρική ανεργία άρχισε να μειώνεται ταχύτερα από τη γυναικεία, και μέχρι το τέλος της χρονιάς είχε φτάσει λίγο χαμηλότερα από τη γυναικεία ανεργία (Milkman, 2016). Αυτό σχετίζεται άμεσα με το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους οι απώλειες θέσεων εργασίας, που έλαβαν χώρα μεταξύ 2009 και 2011 είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα, αφορούσαν θέσεις που παραδοσιακά απασχολούσαν γυναίκες. Οι γυναίκες αποτελούσαν το 63,8% των 578.000 θέσεων εργασίας, που περικόπηκαν στον δημόσιο τομέα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και προσελήφθησαν μόνο στο ένα έβδομο των νέων θέσεων εργασίας, που δημιουργήθηκαν στον ιδιωτικό τομέα (Abramovitz, 2012· Enloe, 2013).

Συν τοις άλλοις, η κατάργηση των θέσεων εργασίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα υπηρεσιών ισοδυναμούσε με απώλεια των υπηρεσιών, η οποία μετακύλισε το φόρτο στην άμισθη εργασία φροντίδας των γυναικών. Οι περικοπές στον προϋπολογισμό κατά τα χρόνια της Μεγάλης Ύφεσης έπληξαν σφοδρά το εκπαιδευτικό σύστημα, με ολέθριες συνέπειες για τις γυναίκες, που το 2015 αποτελούσαν το 76% των

εκπαιδευτικών. Το 2016, οι μισές σχεδόν πολιτείες δαπανούσαν λιγότερα χρήματα για τα σχολεία απ' όσα δαπανούσαν το 2007. Οι περικοπές στόχευσαν ιδιαίτερες τις περιοχές με χαμηλά εισοδήματα και επέφεραν απολύσεις δασκάλων, αποδυνάμωση των μισθών, μεγαλύτερα τμήματα και μειωμένες υπηρεσίες (όπως η συμβουλευτική και τα απογευματινά προγράμματα).

Ωστόσο, αυτό το πλάνο δεν μας δίνει σφαιρική εικόνα, γιατί θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ρόλος που έπαιξαν η κρίση και η ανάκαμψη στις όλο και μεγαλύτερες ανισότητες μεταξύ γυναικών με βάση την τάξη και τη φυλή. Όπως αναφέρει η Ρουθ Μίλκμαν (Milkman, 2016), παρότι ο εργασιακός διαχωρισμός με βάση το φύλο μειώθηκε σημαντικά σε καθηγητικά και διευθυντικά επαγγέλματα μέσα στις προηγούμενες δεκαετίες, έχει παραμείνει ουσιαστικά ο ίδιος στις χαμηλότερες θέσεις. Ο εργασιακός διαχωρισμός έχει ωφελήσει τις αποφοίτους πανεπιστημίου, ενώ οι πιο φτωχές γυναίκες έχουν μείνει κολλημένες σε χαμηλόμισθες έμφυλα διαχωρισμένες θέσεις εργασίας (οικιακή εργασία, νοσηλευτική φροντίδα, φύλαξη παιδιών κ.ά.).

Αυτού του είδους ο εργασιακός διαχωρισμός έπαιξε βασικό ρόλο για να καθορίσουμε ποιους επηρέασε η Μεγάλη Ύφεση. Οι λευκές γυναίκες με πτυχίο πανεπιστημίου ήταν λιγότερο πιθανό να μείνουν άνεργες σε σχέση με τις γυναίκες χωρίς πτυχίο. Το 2010, για παράδειγμα, το ποσοστό της ανεργίας για τις λευκές γυναίκες με πτυχίο πανεπιστημίου ήταν 4,2%, αλλά ήταν 13% για τις λευκές γυναίκες χωρίς απολυτήριο λυκείου και 20% για τις μαύρες γυναίκες χωρίς απολυτήριο λυκείου (Milkman, 2016). Επιπλέον, οι μαύρες, οι Λατινοαμερικάνες και οι μετανάστριες της εργατικής τάξης, που εργάζονταν συνήθως σε θέσεις χωρίς επιπλέον προνόμια (όπως ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αμειβόμενη άδεια μητρότητας ή ασθένειας), βρέθηκαν πιο εκτεθειμένες απέναντι στις περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες σε σχέση με τις εργαζόμενες σε διοικητικές και καθηγητικές θέσεις. Η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη για τα έγχρωμα τρανς άτομα. Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Κέντρου για τη Διεμφυλική Ισότητα, το 43% των Λατινοαμερικανών, το 41% των ιθαγενών, το 40% των μιγάδων και το 38% των μαύρων διεμφυλικών ερωτηθέντων ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας το 2015. Το μέσο ποσοστό της φτώχειας στις ΗΠΑ βρίσκεται στο 12% (James *et al.*, 2016).

Οι απεργίες των γυναικών ενάντια στη λιτότητα στις ΗΠΑ

Μεταξύ 2018 και 2019, οι Αμερικανοί εκπαιδευτικοί έκαναν απεργία στην Αριζόνα, στο Κολοράντο, στο Κεντάκι, στη Βόρεια Καρολίνα, στην Οκλαχόμα, στη Δυτική Βιρτζίνια, στο Ντένβερ, στο Λος Άντζελες, στο Όουκλαντ και στο Σικάγο. Το απεργιακό κύμα έκανε το 2018 μια από τις σημαντικότερες χρονιές εργασιακών κινητοποιήσεων της γενιάς του. Τα αιτήματα των απεργών δεν περιλάμβαναν μόνο αυξήσεις στους μισθούς και στα επιδόματα, αλλά επίσης καλύτερες συνθήκες εκπαίδευσης για τους μαθητές τους, καθώς οι εκπαιδευτικοί διαμαρτύρονταν για την αύξηση των τάξεων και την υποχρηματοδότηση του εθνικού συστήματος εκπαίδευσης (Kelly, 2019).

Η απεργία των εκπαιδευτικών στο Σικάγο το φθινόπωρο του 2019 πρόσθεσε στα συμβατικά της αιτήματα την προσιτή στέγαση, συνδέοντας τη διαμαρτυρία για καλύτερες εργασιακές συνθήκες με τον αγώνα για προσιτή εκπαίδευση για τους μαθητές, ιδίως τους μαύρους μαθητές και τις οικογένειες που είχαν πληγεί ιδιαίτερα σκληρά από την ανάπλαση, την αποεπένδυση στις μη λευκές κοινότητες και την κρίση της προσιτής στέγασης. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, οι εκπαιδευτικοί συμπεριέλαβαν αιτήματα που αφορούσαν άλλους εργαζόμενους στα δημόσια σχολεία, όπως το βοηθητικό προσωπικό, δηλαδή τους μάγειρες και τους οδηγούς. Όπως αναφέρει η Τίτι Μπαταχαρία (Bhattacharya, 2018), η δυναμική αυτής της απεργίας σχετιζόταν με το ρόλο που παίζουν αυτές οι γυναίκες ως πάροχοι φροντίδας:

«Οι γυναίκες, είτε αμείβονται για την εργασία τους είτε όχι, είναι υπεύθυνες για το μεγαλύτερο μέρος της πρακτικής φροντίδας στο σπίτι και στην κοινότητα. Αυτό αντανακλάται στον τρόπο που αντιλαμβάνο-

νται τις απεργίες οι εκπαιδευτικοί. Μια κοινή θεματική για όλους τους απεργούς ήταν ότι απεργούσαν για τους μαθητές τους».

Ένα αντίστοιχο μοτίβο απαντά και στις απεργίες και τις κινητοποιήσεις των νοσηλευτών την ίδια περίοδο. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το 91% των νοσηλευτών στις ΗΠΑ είναι γυναίκες. Όταν η Εθνική Ένωση Νοσηλευτών οργάνωσε εικοσιτετράωρη απεργία τον Σεπτέμβριο του 2019, χιλιάδες επίσημες νοσηλεύτριες έκαναν αποχή ζητώντας και καλύτερη φροντίδα για τους ασθενείς τους, εκτός από αυξήσεις στους μισθούς και καλύτερες συνθήκες εργασίας.

Μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα αυτές τις απεργίες, αν τις αντιμετωπίσουμε ως παραδείγματα γυναικείων αντιδράσεων στην κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής, που επέφεραν οι πολιτικές λιτότητας. Παρότι δεν έχουν καθαρά φεμινιστική ατζέντα, αυτές οι απεργίες συνδέονται με το πρόσφατο κύμα φεμινιστικών κινητοποιήσεων σε όλο τον κόσμο και ιδιαίτερος με το φεμινιστικό απεργιακό κίνημα των τελευταίων τριών χρόνων. Αυτό το κίνημα επέμεινε στη σύνδεση μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής οργανώνοντας τρεις διεθνικές παραγωγικές και αναπαραγωγικές φεμινιστικές απεργίες μεταξύ 2017 και 2019. Η πρωτοβουλία στόχευε να κάνει ορατή τη σύνδεση ανάμεσα στην άμισθη εργασία φροντίδας, που εκτελούν οι γυναίκες στο σπίτι, και τη μισθωτή εργασία των γυναικών στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα υπηρεσιών. Όμως, έδινε επίσης έμφαση στη σημασία της ανάλυσης υπό το πρίσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής για να εντοπίσουμε τις οικονομικές και κοινωνικές δυναμικές που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για διάφορες όψεις της γυναικείας καταπίεσης: το έμφυλο μισθολογικό χάσμα, το φόρτο της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας, την έμφυλη βία και το διαχωρισμό των επαγγελματιών στην αγορά εργασίας με βάση το φύλο.

Επιπλέον, το κίνημα είχε στόχο τη νεοφιλελεύθερη λιτότητα ως ένα από τα βασικά εμπόδια για τη γυναικεία απελευθέρωση. Αν και δεν υιοθέτησαν σαφώς φεμινιστικά συνθήματα ή το πλαίσιο της κοινωνικής αναπαραγωγής, οι απεργίες των εκπαιδευτικών και των νοσηλευτριών στις ΗΠΑ έχουν αναπαραγάγει αρκετά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το φεμινιστικό απεργιακό κίνημα. Αυτό δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη, δεδομένου ότι οργανώνονται σε ένα πλαίσιο διαρκώς αυξανόμενων επιθέσεων στην αναπαραγωγική ελευθερία των γυναικών στις ΗΠΑ, όπου οι οπαδοί του κοινωνικού συντηρητισμού, ξεσηκωμένοι από την

προεδρία του Τραμπ, βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε εκστρατεία για την ανατροπή της απόφασης Roe εναντίον Wade¹ και την ομοσπονδιακή ποινικοποίηση της άμβλωσης. Στην περίοδο που έχουμε μπροστά μας, βασικό καθήκον για τους αριστερούς ακτιβιστές και διοργανωτές θα είναι να δημιουργήσουν γέφυρες ανάμεσα στη νέα μαχητικότητα των εργαζόμενων γυναικών και στο φεμινιστικό κίνημα, καθώς και να εργαστούν με στόχο μια μαζική απεργία που να συνδυάζει την υπεράσπιση της αναπαραγωγικής ελευθερίας των γυναικών με την αντίθεση στη νεοφιλελεύθερη λιτότητα.

¹ Με την εμβληματική απόφασή του για την υπόθεση Roe εναντίον Wade, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ κατοχύρωσε το δικαίωμα της άμβλωσης ως συνταγματικό δικαίωμα κάθε γυναίκας (1973). (Σ.τ.Μ.)

- Abramovitz, M., "The Feminization of Austerity," *New Labor Forum*, 21:1, 2012, σσ. 30-39.
- Bhattacharya, T. (επιμ.), *Social Reproduction Theory. Mapping Class, Re-centering Oppression*, Pluto Press, 2017.
- Bhattacharya, T., "Women are leading the wave of strikes in America. Here's why," *The Guardian*, 10/4/2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/apr/10/women-teachers-strikes-america>
- Blanchard, O. – Leigh, D., "Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers," Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Ιανουάριος 2013. Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1301.pdf>.
- Bohoslavsky, J.P., "Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights. Impact of economic reforms and austerity measures on women's human rights," 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.undocs.org/A/73/179>.
- Cooper, M., *Family Values. Between Neoliberalism and the New Social Conservatism*, Zone Books, 2017.
- Dolgon, C., *Kill it to Save it. An Autopsy of Capitalism's Triumph over Democracy*, Bristol University Press, 2017.
- Enloe, C., *Seriously! Investigating Crashes and Crises as if Women Mattered*, University of California Press, 2013.
- Ferguson, S., *Women and Work. Feminism, Labour and Social Reproduction*, Pluto Press, 2019.
- Fraser, N., "Contradictions of Capital and Care," *New Left Review* 100, 2016, σσ. 99-117.
- James, S.E. et al., *The Report of the 2015 US Transgender Survey. National Center for Transgender Inequality*, 2016.
- Kahn, T. – Lappin, K., "Global goals on women's rights are a pale imitation of promises made in Beijing," *The Guardian*, 23/9/2015.

- Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/global-development/2015/sep/23/global-goals-womens-rights-pale-imitation-beijing-declaration-and-platform-for-action>
- Krugman, P., "Evidence and Economic Policy Blog," *New York Times*, 24/4/2013. Διαθέσιμο στο: <https://krugman.blogs.nytimes.com/2013/04/24/evidence-and-economic-policy/>
- McGahey, R., "The Political Economic of Austerity in the United States," *Social Research*, 80:3, 2013, σσ. 717-748.
- McNally, D., "Austerity and Resistance in the United States," στο: L. Pradella – T. Marois (επιμ.), *Polarizing Development. Alternatives to Neoliberalism and the Crisis*, Pluto Press, 2015, σσ. 260-270.
- Milkman, R., *On Gender, Labor and Inequality*, University of Illinois Press, 2016.
- Milward K. – Mukhopadhyay M. – Wong F.F., "Gender Mainstreaming Critiques: Signposts or Dead Ends?," *IDS Bulletin*, 46:4, 2015, σσ. 75-81.
- OSAGI, "Gender Mainstreaming: an Overview", United Nations, Νέα Υόρκη, 2002. Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/women-watch/osagi/pdf/e65237.pdf>
- Pollin, R., "Austerity Economics and the Struggle for the Soul of US Capitalism," *Social Research*, 80:33, 2013, σσ. 749-780.
- Preston R.C., "United Nations Conventions in Light of Feminist Theory", *Michigan Journal of Gender and Law*, 8:1, 2001, σσ. 1-43. Διαθέσιμο στο: <https://repository.law.umich.edu/mjgl/vol8/iss1/1>
- Reinhart, C.A. – Rogoff, K.S., "Growth in a Time of Debt," *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 100, 2010, σσ. 573-578.
- Statement on the Political Declaration on the Occasion of the 20th Anniversary of the Fourth World Conference on Women 2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.sidint.net/content/statement-political-declaration-occasion-20th-anniversary-fourth-world-conference-women>
- United Nations, Beijing Declaration and Platform for Action 1995. Διαθέσιμο στο: https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf
- Watkins, S., "Which Feminisms?" *New Left Review*, 109, 2018, σσ. 5-76.

Η **Cinzia Arruzza** είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Φιλοσοφίας στη Νέα Σχολή Κοινωνικών Ερευνών και υπήρξε μία από τις διοργανώτριες της Διεθνούς Απεργίας των Γυναικών στις ΗΠΑ το 2017 και το 2018. Είναι η συγγραφέας των βιβλίων *Dangerous Liaisons. The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism* (Merlin Press, 2013) και *A Wolf in the City. Tyranny and the Tyrant in Plato's Republic* (Oxford University Press, 2018) καθώς και συνδημιουργός (από κοινού με την Tithi Bhattacharya και τη Nancy Fraser) του *Feminism for the 99%. A Manifesto* (Verso Books, 2019, που έχει ήδη μεταφραστεί ή πρόκειται να κυκλοφορήσει σε είκοσι έξι γλώσσες).

**Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ,
Παράρτημα Ελλάδα**

**ΛΙΤΟΤΗΤΑ, ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ
ΑΠΟ ΤΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ
ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΗΠΑ**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Cinzia Arruzza

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Δανάη Καπράνου

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Δημήτρης Λυμπερόπουλος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Εριφύλη Αράπογλου

Αθήνα Φεβρουάριος 2021

ISBN

978-618-5478-05-6

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Καλλιδρομίου 17, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3636761

www.rosalux.gr

Η έκδοση, όπως και πολλές από τις δραστηριότητες του Παραρτήματος Ελλάδας του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, χρηματοδοτήθηκε από το γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών.